

УДК 347.77

T. Є. Крисань, канд. юрид. наук, доцентОдеської національної морської академії
вул. Дідріхсона, 8, Одеса, 65029, Україна

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

У даній статті досліджуються питання цивільного права на інформацію, аналізуються підходи до розуміння її як об'єкта цивільних прав. Акцентується увага на ознаках інформації як складової цивільних правовідносин та її ролі у цивільному обороті.

Ключові слова: інформація, цивільні права, об'єкт цивільних прав, суб'єкт цивільних прав.

Інформація є одним із ключових понять для багатьох галузей знань, зокрема філософії, політології, соціології, історії, правознавства тощо. Будь-які суспільні відносини — предмет регулювання права — тісно пов'язані з інформацією. Проблеми змісту та ознак поняття «інформація», її ролі у цивільному обороті прямо чи опосередковано розглядають у своїх наукових працях І. В. Арістова, В. М. Брижко, А. Б. Венгеров, Г. О. Душейко, Р. А. Калюжний, Л. В. Кузенко, Ю. Е. Назарова, Є. В. Петров, О. А. Підопригоро, В. В. Саєнко тощо. Аналіз положень Цивільного кодексу України, Законів України «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про інформаційні агентства» та значного переліку наукових робіт із досліджуваної проблематики дає підстави зробити висновок про відсутність чітких науково обґрунтованих положень про інформацію як об'єкта цивільних прав.

Цивільний кодекс України дещо коригує визначення поняття «інформація». Визначає її як документовані або публічно оголошенні відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколоишньому середовищі [1, ст. 200]. У визначенні акцентується увага на динаміці подій та явищ, відомості про які є інформацією.

Під інформацією у ст. 1 Закону України «Про інформацію» розуміють документовані або публічно оголошенні відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколоишньому природному середовищі [2, ст. 1].

Аналіз змісту вказаних визначень, а також відповідних норм Закону України «Про інформацію» та Цивільного кодексу України дає підстави для виділення таких ознак поняття «інформація»:

1) інформація — це відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі, навколоишньому природному середовищі;

2) це дані, які можуть зберігатися в будь-якій формі та вигляді. Однак для набуття певного правового статусу інформація повинна відповідати вимогам та ознакам, передбаченим правовими нормами;

3) це відомості, які є документованими або публічно оголошеними;

4) є об'єктом цивільних прав і відносяться до категорії нематеріальних благ;

5) джерелами інформації є передбачені або встановлені законом носії інформації: документи, інші носії інформації, які являють собою матеріальні об'єкти, що зберігають інформацію, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи.

Стосовно четвертої ознаки поняття «інформація», а саме: «є об'єктом цивільних прав і відносяться до категорії нематеріальних благ». Відповідно до статті 178 Цивільного кодексу України інформація може, як об'єкт цивільних прав, вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або

не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи [1, ст. 178].

Виникнення права на інформацію зумовлене зростанням інтересу як до самої інформації, так і, насамперед, до змісту інформації. На сьогоднішній день як у правовій науці, так і в законодавстві сформувалися два підходи до трактування права на інформацію. У межах вузького підходу право на інформацію трактується тільки як право на одержання (доступ) до інформації, тобто як відносне право. Широкий підхід передбачає здійснення до права на інформацію усіх видів суб'єктивних прав, спрямованих на інформацію чи на здійснення дій з нею [3, 249]. Але загальнодоступна інформація не може бути об'єктом цивільних прав, оскільки вона є безособовою і належить всім.

Є. В. Петров визначає такі основні властивості інформації як: а) нематеріальність; б) інваріантність відносно носіїв — та сама інформація може бути записана різними знаковими системами, ці знакові системи можуть використовувати різні фізичні носії для запису; в) розмноження, тобто інформація, на відміну від речовини та енергії, має здатність до розповсюдження; г) реалізованість має тенденції матеріалізації, тобто може бути використаною, стати товаром та послугою на ринку [3, 249]. У цілому можна погодитися із зазначеними ознаками. Хоча цей перелік не можна назвати повним. Додатковою ознакою інформації як об'єкта цивільних правовідносин (і як об'єкта цивільних прав) може бути здатність власника (носія) інформації захиstitи відповідні права у судовому порядку.

Особа реалізує свої права щодо інформації відповідно до цивільних прав на інші об'єкти. Особа здійснює свої цивільні права вільно, на власний розсуд. Нездійснення своїх цивільних прав не є підставою для їх припинення.

Законодавство України визначає, що основними видами інформації загалом є:

- 1) статистична інформація;
- 2) адміністративна інформація (дані);
- 3) масова інформація;
- 4) інформація про діяльність державних органів влади та органів місцевого та регіонального самоврядування;
- 5) правова інформація;
- 6) інформація про особу;
- 7) інформація довідково-енциклопедичного характеру;
- 8) соціологічна інформація.

Статистична інформація — це офіційна документована державна інформація, що дає кількісну характеристику подій та явищ, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя України.

Система статистичної інформації, її джерела і режим визначаються Законом України «Про державну статистику» та іншими правовими актами в цій галузі.

Масова інформація — це публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація. Друкованими засобами масової інформації є періодичні друковані видання (преса) — газети, журнали, бюллетені тощо і разові видання з визначенням тиражем. Аудіовізуальними засобами масової інформації є радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис тощо. Порядок створення (заснування) та організації діяльності окремих засобів масової інформації визначається законодавчими актами про ці засоби. Інформація державних органів та органів місцевого самоврядування — це офіційна документована інформація, яка створюється в процесі поточної діяльності законодавчої, виконавчої та судової влади, органів місцевого і регіонального самоврядування.

Основними джерелами цієї інформації є: законодавчі акти України, інші акти, що приймаються Верховною Радою та її органами, акти Президента України, підзаконні нормативні акти, ненормативні акти державних органів, акти органів місцевого самоврядування.

Правова інформація — це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, право-відносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо.

Джерелами правової інформації є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативні правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань.

Інформація про особу — це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу.

Основними даними про особу (персональними даними) є: національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Джерелами документованої інформації про особу є видані на її ім'я документи, підписані нею документи, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади та органами місцевого самоврядування в межах своїх повноважень.

Інформація довідково-енциклопедичного характеру — це систематизовані, документовані або публічно оголошенні відомості про суспільне, державне життя та навколишнє природне середовище.

Основними джерелами цієї інформації є: енциклопедії, словники, довідники, рекламні повідомлення та оголошення, путівники, картографічні матеріали тощо, а також довідки, що даються уповноваженими на те державними органами та органами місцевого і регіонального самоврядування, об'єднаннями громадян, організаціями, їх працівниками та автоматизованими інформаційними системами.

Соціологічна інформація — це документовані або публічно оголошенні відомості про ставлення окремих громадян і соціальних груп до суспільних подій та явищ, процесів, фактів. Її основними джерелами є документовані або публічно оголошенні відомості, в яких відображені результати соціологічних опитувань, спостережень та соціологічних досліджень [2, ст. 25].

Інформація є об'єктом права власності громадян, організацій (юридичних осіб) і держави. Вона може бути об'єктом права власності як у повному обсязі, так і об'єктом лише володіння, користування чи розпорядження. Власник інформації щодо об'єктів своєї власності має право здійснювати будь-які законні дії. Підставами виникнення права власності на інформацію є:

- створення інформації своїми силами і за свій рахунок;
- договір на створення інформації;
- договір, що містить умови переходу права власності на інформацію до іншої особи.

Інформація, створена кількома громадянами або юридичними особами, є колективною власністю її творців. Порядок і правила користування такою власністю визначаються договором, укладеним між співвласниками.

Інформація, створена організаціями (юридичними особами) або придбана ними іншим законним способом, є власністю цих організацій. Інформація, створена на кошти державного бюджету, є державною власністю. Інформацію, створену на правах індивідуальної власності, може бути віднесенено до державної власності у випадках передачі її на зберігання у відповідні банки даних, фонди або архіви на договірній основі.

Власник інформації має право призначати особу, яка здійснює володіння, використання і розпорядження інформацією, і визначати правила обробки інформації та доступ до неї, а також встановлювати інші умови щодо інформації.

Інформаційна продукція та послуги громадян, юридичних осіб, які займаються інформаційною діяльністю, можуть бути об'єктами товарних відносин, що регулюються чинним цивільним та іншим законодавством.

Закон України «Про науково-технічну інформацію» визначає, що науково-технічна інформація є об'єктом права власності.

Окремі науковці наголошують, що доктрина права власності не може бути застосована до такого об'єкта цивільного права як інформація. Це, передусім, зумовлюється властивостями інформації: а) нематеріальність; б) вона може бути скопійована та відтворена необмежену кількість разів; в) одна і та сама інформація як об'єкт права може одночасно перебувати у необмеженого кола суб'єктів права; г) неможливість застосування відносно інформації як об'єкта права інститутів віндикації та застави власності; інформація вимірюється не тільки кількісно, також береться до уваги цінність об'єкта, яку визначає змістовна сутність інформації; д) багатоваріантність форм подання інформації. Але, інформація (за винятками, зазначеними вище) може бути об'єктом права власності. Підтвердженням цьому є не лише здатність інформації до матеріалізації (може бути використаною, стати товаром та послугою на ринку), а й факти операцій з інформацією у реальних правовідносинах (продаж компакт-дисків, газет, журналів тощо).

Одним із основних об'єктів права відчуждення інформації є конфіденційна інформація про особу. Як зазначається у ст. 32 Конституції України «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини». Законодавством України до конфіденційної інформації про особу (персональних даних) віднесено національність, освіту, сімейний, майновий стан, релігійність, стан здоров'я, а також адресу, дату і місце народження тощо.

Право особи на свою приватну сферу є абсолютноним (це таємниця приватного життя, лікарська, таємниця сповіді, банківська таємниця), оскільки кожна особа має право вимагати від необмеженого кола осіб обов'язкової заборони на збирання вказаних відомостей, а якщо ці відомості стали відомими особі у зв'язку з її професійною діяльністю, то — нерозголошення). Є. В. Петров робить висновок про те, що такі відомості знаходяться поза цивільним обігом, оскільки мають переважно публічно-правовий характер [3, 250].

Цивільний кодекс України визначає, що комерційна таємниця — це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Отже, правовий статус даного об'єкта цивільних прав особи (зокрема фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності) закріплений законом.

1. Об'єктами цивільних прав не можуть бути такі види інформації:

- обмежена в обороті (наприклад, оперативно-розшукова інформація);
- невід'ємна від фізичної чи юридичної особи (прізвище, ім'я, по батькові, назва юридичної особи);
- загальнодоступна;
- інформація про діяльність державних органів влади та органів місцевого і регіонального самоврядування;
- правова.

2. Обов'язковою ознакою інформації як об'єкта цивільних прав є здатність бути захищеною у судовому порядку.

3. Інформація може бути об'єктом як майнових, так і особистих немайнових цивільних прав.

Перспективи подальших досліджень полягають у подальшому визначенні правових ознак та змісту видів інформації, що становлять об'єкти цивільних прав.

Література

1. *Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11.*
  2. *Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 48, 01.12.1992.*
  3. *Петров Є. В. Інформація як об'єкт правовідносин // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Спецвипуск. — Х., 2001. — С. 249–252.*

T. E. Крисань, канд. юрид. наук, доцент

Одесской национальной морской академии
ул. Дирихсона, 8, Одесса, 65029, Украина

ИНФОРМАЦИЯ КАК ОБЪЕКТ ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА

РЕЗЮМЕ

В данной статье исследуются вопросы гражданского права на информацию. Проанализированы подходы к пониманию ее как объекта гражданских прав, особое внимание акцентировано на признаках информации как составной гражданских правоотношений и ее роли в гражданском обороте.

Ключевые слова: информация, гражданские права, объект гражданских прав, субъект гражданских прав.